

**Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələr və dəyişikliklər
edilməsinə dair 2009-cu il 18 mart referendumunda
Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərin
Parlamentlərarası Assambleyasının müşahidə qrupunun**

RƏYİ

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri O.S. Əsədovun dəvətinə və Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərin Parlamentlərarası Assambleyası Şurasının Sədri S.M.Mironovun 2009-cu il 16 fevral tarixli 1-r nömrəli sərəncamına əsasən Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərin Parlamentlərarası Assambleyasından müşahidəçilər qrupu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələr və dəyişikliklər edilməsinə dair 2009-cu il martın 18-də keçirilmiş referendumun monitorinqində iştirak etmişdir.

Müşahidəçilər qrupunun tərkibinə aşağıdakılar daxil olmuşlar:

ORLOVA
Svetlana Yuryevna	–	Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Federasiya Şurası Sədrinin müavini, müşahidəçilər qrupunun əlaqələndiricisi;
KROTOV
Mixail İosifoviç	–	MDB iştirakçısı olan dövlətlərin Parlamentlərarası Assambleyası Şurasının Baş katibi;
BİRYUKOVA
Mariya Mixaylovna	–	Belarus Respublikası Milli Məclisi Nümayəndələr Palatasının Beynəlxalq işlər və MDB ilə əlaqələr daimi komissiyası sədrinin müavini;
ABDIKARİMOV
Oralbay Abdıkərimoviç	–	Qazaxıstan Respublikası Parlamenti Senatının deputatı;
-

- CUNUSOV – İbrahim Koconazaroviç Qırğızıstan Respublikası Joqorku Keneşinin deputatı;
- ƏHMƏDOV – Rusiya Federasiyası Federal Məclisi Fərhad Teymur oğlu Federasiya Şurasının Hüquq və məhkəmə məsələləri komitəsinin üzvü;
- SAFİN – Rusiya Federasiyası Federal Məclisi Ralif Rafiloviç Federasiya Şurasının Müstəqil Dövlətlər Birliyinin işləri komitəsinin üzvü;
- FYODOROV – Rusiya Federasiyası Federal Məclisi Valeri İvanoviç Federasiya Şurasının Konstitusiya qanunvericiliyi komitəsi sədrinin birinci müavini;
- SMETANYUK – Rusiya Federasiyası Federal Məclisi Dövlət Sergey İvanoviç Dumasının Konstitusiya qanunvericiliyi və dövlət quruculuğu komitəsi sədrinin müavini;
- SEMIÇEVSKI – Rusiya Federasiyası Federal Məclisi Pyotr İvanoviç Federasiya Şurasının Müstəqil Dövlətlər Birliyinin işləri komitəsinin aparatı rəhbərinin müavini;
- QLADEY – MDB PAA DİMBİ-nin direktoru; Dmitri Georgiyeviç
- TKAÇENKO – MDB PAA DİMBİ-nin eksperti; Stanislav Leonidoviç

DEMSKİ – MDB PAA Şurası Katibliyinin mütəxəssis-
Roman Delviqoviç eksperti, Azərbaycan Respublikasının
nümayəndə heyəti ilə işə görə məsul şəxs.

MDB PAA-dan olan beynəlxalq müşahidəçilər qrupunun fəaliyyətinin əsasını siyasi bitərəflik, obyektivlik, seçki prosesinə müdaxilə edilməməsi, Azərbaycan Respublikasının seçki qanunvericiliyinə ciddi riayət olunması prinsipləri təşkil etmişdir. Müşahidəçilər Birlik ölkələrində seçkilərin və referendumların müşahidəsinin təşkilinə dair MDB çərçivəsində qəbul edilmiş sənədləri rəhbər tutmuşlar.

Uzunmüddətli müşahidə

MDB PAA-nın beynəlxalq müşahidəçilərinin uğurlu işini təmin etmək üçün uzunmüddətli monitorinq mərhələsində MDB PAA İştirakçısı Olan Dövlətlərdə Demokratiyanın, Parlamentarizmin İnkişafının və Vətəndaşların Seçki Hüquqlarına Riayət Olunmasının Monitorinqi Beynəlxalq İnstitutunun (MDB PAA DİMBİ), həmçinin Azərbaycan Respublikasının paytaxtı Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən DİMBİ filialının ekspertləri cəlb edilmişdilər.

2009-cu il fevralın 1-də MDB PAA DİMBİ öz əməkdaşları sırasından beş nəfərdən ibarət ekspert qrupu yaratmışdır. Bu qrup 2009-cu il 18 mart referendumunda MDB PAA-nın beynəlxalq müşahidəçiləri üçün informasiya-analitik materialların hazırlanmasına başlamışdır. Eyni zamanda, 2009-cu il fevralın 1-dən bu işə DİMBİ-nin Bakı filialının ekspertləri qatılmışlar.

2009-cu il fevralın 23-də ekspert qrupunun aralıq hesabatı hazırlanmışdır. Hesabatda Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının və digər dövlət hakimiyyəti orqanlarının Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinə uyğun olaraq hesabatın tərtib edildiyi vaxt malik olduqları səlahiyyətlər çərçivəsində referendumun keçirilməsinin təmin olunması sahəsində fəaliyyəti öz əksini tapmışdır.

Referendumun keçirilməsinin uzunmüddətli monitorinqi mərhələsində ekspertlər öz səylərini aşağıdakı məsələlərə yönəltilmişlər:

- referendumların keçirilməsi üzrə Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin təhlili və 2009-cu il 18 mart referendumuna çıxarılan məsələlərin hüquqi təhlili;
- təşəbbüs qruplarının təşviqat qrupları kimi qeydiyyatda alınmasının gedişi və yekunu;
- təşviqat qruplarının işi və onların Konstitusiyaya əlavələr və dəyişikliklər edilməsinə dair referendumun keçirilməsinin təşkili haqqında rəyləri;
- referendumun keçirilməsi haqqında qərarın qəbul olunduğu vaxtdan 2009-cu il martın 16-dək Azərbaycan Respublikası MSK-nın referendumun keçirilməsi sahəsində informasiya-təşkilati fəaliyyəti;
- Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinə uyğun olaraq digər dövlət hakimiyyəti orqanlarının referendumun keçirilməsinin təmin edilməsi sahəsində səlahiyyətləri çərçivəsində fəaliyyəti;
- partiyaların və digər təşkilatların təşviqat və izahat fəaliyyətinin Azərbaycan KİV-lərində işıqlandırılması;
- referendumun keçirilməsi ilə bağlı yaranan mübahisələr və onların həlli (məhkəmə və inzibati).

Uzunmüddətli monitorinqin göstərdiyi kimi, 2009-cu il 18 mart referendumuna hazırlıq Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi və beynəlxalq seçki standartları çərçivəsində, sakit şəraitdə keçmişdir. Azərbaycan Respublikasında referendumun təşkili və keçirilməsini təmin edən orqanlar həm siyasi partiyaları, həm də vətəndaş cəmiyyəti institutlarını təmsil edən təşviqat qruplarının referendum məsələləri üzrə seçkiqabağı təşviqat aparması üçün lazımi şərait yaratmışdılar.

Azərbaycan Respublikasının referendumun keçirilməsində iştirak edən bütün hakimiyyət orqanlarının referendumun keçirilməsinə hazırlığı gedişinin ətraflı təhlili uzunmüddətli monitorinqin nəticələri üzrə ekspert qrupunun 2009-cu il 16 mart tarixli hesabatında, referendumun təşkili və keçirilməsinin hüquqi

aspekti isə rus, ingilis və Azərbaycan dillərində hazırlanmış ayrıca sənəddə öz əksini tapmışdır.

Referendum haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi

Azərbaycan Respublikasında referendum institutu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və 2003-cü ildə qəbul olunmuş Seçki Məcəlləsi ilə (2008-ci il iyunun 3-dək olan əlavə və dəyişikliklərlə) tənzimlənir.

Referendumların təşkili və keçirilməsi qaydalarını tənzimləyən Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində beynəlxalq seçki standartlarına əsaslanan aşağıdakı vacib prinsiplər öz əksini tapmışdır.

1. Ümumi seçki hüququ prinsipi.

Beynəlxalq seçki standartları sisteminin əsaslarından biri olan ümumi seçki hüququ prinsipi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında olduğu kimi, Seçki Məcəlləsində də təsbit edilmişdir (maddə 2, maddə 3).

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş aktiv və passiv seçki hüququna məhdudiyyətlər Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərinə uyğundur və dünya təcrübəsində hamı tərəfindən qəbul edilir.

2. Bərabər seçki hüququ prinsipi.

Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi vətəndaşların referendumda bərabər əsaslarla iştirakını nəzərdə tutur (maddə 4, bənd 1). Bununla yanaşı, hər bir seçicinin referendumda səsvermə zamanı bir səsi var və hər bir vətəndaşın səsi bərabər qüvvəyə malikdir (Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin 4-cü maddəsinin 2-ci, 3-cü bəndləri; Avropa Şurasının Venesiya Komissiyası tərəfindən qəbul olunmuş Milli referendumların keçirilməsinin rəhbər prinsipləri, I.2.1).

Azərbaycan Respublikasında bərabər seçki hüququ prinsipi ayrı-ayrı seçici kateqoriyalarının iştirakı üçün bərabər imkanlar yaradan səsvermə təşkilinin əlavə formalarından geniş istifadə edilməsi yolu ilə də həyata keçirilir.

3. Referendumun bütün iştirakçıları üçün bərabər şərait prinsipi.

Referendum üzrə təşviqat qruplarının yaradılması təşəbbüsünün irəli sürülməsinin və bu qrupların qeydiyyatının bərabər hüquqi şəraiti hər şeydən əvvəl təşviqat qruplarının yaradılması təşəbbüsçülərinin sayından və başqa hallardan asılı

olmayaraq, bütün təşəbbüsçülərin eyni tələbləri yerinə yetirmək məcburiyyəti qarşısında qoyulması vasitəsilə təmin edilir.

Təşviqat kampaniyası keçirilməsinin maliyyə şərtlərinin bərabərliyi referendum fondu açılmasının bütün təşviqat qrupları üçün məcburi olması ilə təmin edilir; təşviqat qrupu seçki kampaniyasının keçirilməsinə yalnız öz referendum fondundan pul vəsaitlərini xərcləmək hüququna malikdir.

4. Birbaşa seçki hüququ prinsipi.

Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi referendumda birbaşa səsverməni, seçicilərin referendumda çıxarılan məsələlərin lehinə və ya əleyhinə bilavasitə səs verməsini nəzərdə tutur. Bununla da birbaşa seçki hüququ prinsipinin həyata keçirilməsi təmin edilir.

5. Gizli səsvermə prinsipi.

Bu prinsip Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsində təsbit olunmuşdur. Bundan əlavə, seçicilərin iradəsinin ifadəsi üzərində hər cür nəzarətə birbaşa qadağa qoyulmuşdur (maddə 6).

6. Referendum iştirakçılarının azad iradə bildirmələri prinsipi.

Bu prinsipin həyata keçirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi referendum iştirakçılarının iradəsinin ifadəsi üzərində hər cür nəzarəti (maddə 6), referendumqabağı təşviqatın qanundankənar üsullarla aparılmasını, o cümlədən seçicilərin rüşvətlə ələ alınmasını qadağan edir. Bu qadağaların pozulmasına görə beynəlxalq seçki standartlarının tələblərinə cavab verən (Avropa Şurasının Venesiya Komissiyası tərəfindən qəbul olunmuş Milli referendumların keçirilməsinin rəhbər prinsipləri, I.2.2, i; I.3.1, f) məsuliyyət müəyyən olunmuşdur.

7. Referendumun keçirilməsinin açıqlıq və aşkarlıq prinsipi.

Referendumun gedişi və nəticələri haqqında iştirakçıların məlumatlandırılmasını nəzərdə tutan aşkarlıq prinsipi referendumda iştirak etmək hüququnun həyata keçirilməsinin mühüm təminatıdır. Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş bu prinsip referendumun açıq və aşkar şəraitdə keçirilməsi müddəasını təsbit edir (maddə 2, bənd 5). Beynəlxalq seçki

standartlarının tələblərinə uyğun olaraq, Seçki Məcəlləsində seçki komissiyalarının fəaliyyətinin seçicilər üçün açıq şəkildə həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Seçki prosesində marağı olan subyektlərin nümayəndələrinə (bilavasitə seçki komissiyalarının üzvlərinə, təşviqat qruplarının səlahiyyətli nümayəndələrinə) seçki komissiyalarının iclaslarında iştirak etmək, səsə sayılması prosesini izləmək, lazımi sənədlərlə tanış olmaq, komissiyaların qərarlarının surətini və başqa sənədləri əldə etmək hüququ verilir, yəni onlar seçki komissiyalarının fəaliyyətinə effektiv nəzarət üçün bütün hüquq və səlahiyyətlərə malikdirlər (maddə 40). Bundan başqa, siyasi partiyalara, referendum üzrə təşviqat qruplarına və ictimai təşkilatlara müəyyən edilmiş qaydada kifayət qədər hüquqla təmin olunmuş müşahidəçilər təyin etmək ixtiyarı verilmişdir (40-cı, 42-ci maddələr).

8. Referendumda siyasi plüralizmin təmin edilməsi prinsipi.

Seçki prosesinin həqiqiliyinin ayrılmaz əlamətlərindən biri olan siyasi plüralizm referendum üzrə təşviqat qrupları nümayəndələrinin kütləvi informasiya vasitələrinə rahat yol tapmaları, onlara ödənişsiz efiir vaxtının verilməsi (ictimai teleradioyayım çərçivəsində) və bərabər əsaslarla müvafiq dövlət KİV-lərində təşviqat materiallarının ödənişsiz yerləşdirilməsi ilə təmin edilir.

MDB iştirakçısı olan dövlətlərin Parlamentlərarası Assambleyasının beynəlxalq müşahidəçiləri bütün bunlar əsasında belə nəticəyə gəldilər ki, referendum institutunu tənzim edən Azərbaycan Respublikasının seçki qanunvericiliyi Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərinə uyğundur.

2009-cu il martın 18-də referendumda çıxarılacaq Konstitusiyaya əlavələr və dəyişikliklər edilməsi haqqında Referendum aktının layihəsi

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının qəbulu və ona dəyişikliklər və əlavələr edilməsi üzrə məcburi referendum keçirən dövlətlər sırasına aiddir. Referendum aktının məzmununu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına təklif olunan əlavələr və dəyişikliklər təşkil edir. Onlar Konstitusiyanın 29 maddəsinə şamil edilir. Ümumilikdə, 41 dəyişiklik təklif olunur.

Aparılan təhlil göstərir ki, referenduma çıxarılan dəyişikliklər Azərbaycan Respublikasının dövlət quruluşunun əsaslarını təsbit edən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 1, 2, 6, 7, 8 və 21-ci maddələrinə zidd deyil və onlara insanın və vətəndaşın əsas hüquq və azadlıqlarını təsbit edən Konstitusiyanın III fəslinin normalarını, eləcə də belə hüquq və azadlıqların həyata keçirilməsinə Konstitusiya təminatlarını ləğv edən və ya necəsə məhdudlaşdıran müddəalar daxil deyil.

Referenduma çıxarılan məsələlər onların çoxmənalı təfsir imkanını istisna edən şəkildə formalaşdırılmış və bununla da referendumda qəbul ediləcək qərarın hüquqi nəticələrinin qeyri-müəyyənliyinin qarşısı alınmışdır.

Beləliklə, Referendum aktının məzmunu həm Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, həm də demokratik prinsiplərin təsdiqi və insan hüquqlarının qorunması sahəsində əsas beynəlxalq aktlara uyğundur.

Beynəlxalq müşahidəçilər Azərbaycan Respublikasının hökumət orqanları tərəfindən Konstitusiyaya əlavələr və dəyişikliklər edilməsi haqqında Aktın layihəsinin ekspert rəyi üçün Avropa Şurasının Venesiya Komissiyasına təqdim olunmasını da müsbət qiymətləndirirlər.

Referendumun institusional-təşkilati təminatı

Referendumun hazırlığı və keçirilməsi seçki komissiyaları – dövlət hakimiyyətinin müstəqil kollegial orqanları tərəfindən həyata keçirilir. Bu orqanlar sisteminə Mərkəzi Seçki Komissiyası, dairə və məntəqə seçki komissiyaları daxildir.

Seçki komissiyalarının formalaşması qaydaları Seçki Məcəlləsi ilə müəyyən edilir. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyası müxtəlif siyasi qüvvələrin proporsional təmsilçiliyi əsasında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən formalaşdırılır: Mərkəzi Seçki Komissiyasının 6 üzvü Milli Məclisdə çoxluq, 6 üzvü azlıq təşkil edən siyasi partiyaların və 6 üzvü Milli Məclisin müstəqil (partiya mənsubiyyəti olmayan) deputatlarının təqdimatı üzrə təyin olunur. Dairə seçki komissiyaları Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən proporsional təmsilçilik prinsipinə əsasən doqquz üzvdən

ibarət tərkibdə təşkil edilir. Məntəqə seçki komissiyaları da bu prinsipə əsasən dairə seçki komissiyaları tərəfindən formalaşdırılır.

Referendum üzrə təşviqat qruplarının təmsil olunmasının təmin edilməsi məqsədi ilə onlardan hər biri hər bir seçki komissiyasına bir nümayəndəsini məşvərətçi səslə təyin edə bilər.

Seçki komissiyalarının müstəqilliyi dövlət qulluqçusu olan seçki komissiyaları üzvlərinin sayını məhdudlaşdıran Seçki Məcəlləsinin müddəaları, seçki komissiyaları üzvlərinin statusuna xitam verən əsasların müfəssəl siyahısı, onların xüsusi qaydada məsuliyyətə cəlb edilməsi ilə təmin edilir.

Uzunmüddətli müşahidənin göstərdiyinə görə, seçki komissiyalarının formalaşması prosesi seçki qanunvericiliyinin tələblərinə tam uyğun olaraq, seçki prosesi subyektlərinin maraqları nəzərə alınaraq, münaqişəsiz keçmişdir.

Beynəlxalq müşahidəçilər referendumqabağı kampaniyanın hazırlanması sahəsində MSK-nın məqsədyönlü işini qeyd edirlər. Dairə və məntəqə seçki komissiyaları üzvlərinin təlimi üzrə böyük iş görülmüşdür; dairə və məntəqə seçki komissiyaları üçün metodiki materiallar hazırlanmış və təlim seminarları təşkil edilmişdir. MSK-nın fəaliyyəti açıqlıq və aşkarlığı ilə səciyyələnirdi.

Təşviqat qruplarının qeydiyyatı prosesi pozuntusuz keçmişdir.

MSK-ya təşviqat qrupu qismində qeydiyyatdan keçmək üçün cəmi 14 təşəbbüs qrupu müraciət etmişdir. Son nəticədə MSK tərəfindən 9 təşviqat qrupu – “Yeni Azərbaycan”, “Tərəqqi”, “Zəka”, “Şəhər”, “Davamlı inkişaf naminə”, “Vətəndaş cəmiyyəti”, “Hüquq və demokratiya”, “Qarabağ və respublika uğrunda hərəkət”, “Respublikaçılar” qrupları qeydə alınmışdır. Dörd təşəbbüs qrupu işçi qrupu tərəfindən həqiqiliyi təsdiq edilmiş 40 mindən az imza toplanmaları ilə əlaqədar MSK tərəfindən qeydiyyata alınmamış, bir təşəbbüs qrupu isə imza vərəqələrini MSK-ya qaytarmamışdır.

Beynəlxalq müşahidəçilər seçici siyahılarının dəqiqləşdirilməsi üzrə də MSK-nın operativ işini təsdiq etmişlər. 2009-cu il martın 18-də referendum keçirilməsi ilə əlaqədar və Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin 48.1-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq məntəqə və dairə seçki komissiyaları seçici

siyahılarının formalaşdırılmasını 2009-cu il fevralın 6-dək başa çatdırmışlar. Bundan sonra seçici siyahıları MSK-nın iclasında təsdiq olunmuş və MSK-nın rəsmi İnternet saytında yerləşdirilmişdir. Səsvermə gününə 35 gün qalmış həmin siyahılar məntəqə seçki komissiyalarının otaqlarında xüsusi lövhələrdə asılmışdır.

Azərbaycan Respublikası ərazisində 125 dairə və 5367 məntəqə seçki komissiyası fəaliyyət göstərir. Ölkə xaricində 35 seçki məntəqəsi açılmışdır. Seçkilər ərəfəsində seçki komissiyaları tərəfindən 19700-dən çox qeydiyyatdançıxma vəsiqəsi verilmişdir.

Referendumqabağı dövrdə dairə və məntəqə seçki komissiyalarının işinin maddi- texniki təminatı məsələləri həll olunmuşdur. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının qərarına əsasən 500 seçki məntəqəsində vəziyyəti İnternet vasitəsilə canlı olaraq izləmək üçün avadanlıq quraşdırılmış və bununla da səsvermə prosesinə qeyri-qanuni müdaxilə imkanı istisna olunmuşdur.

Təşviqat dövrü

Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin müddəalarına uyğun olaraq təşviqat kampaniyası 2009-cu il fevralın 18-də, yəni referendumun keçirilməsinə bir ay qalmış başladı.

Təşviqat qruplarına kütləvi informasiya vasitələrində işlərinin aparılması üçün bərabər şərait yaradılmışdı. Bütün qruplar televiziya eyni qədər ödənişsiz efir vaxtı almışlar; senzura faktları aşkar edilməmişdir. Ödənişli əsaslarla elektron və mətbu KİV-lərə azad çıxış imkanı vardı. Mərkəzi Seçki Komissiyası referendum üzrə təşviqat qruplarına televiziya və radioda efir vaxtının təqdim olunması üzrə püşkatma keçirmişdir. Hər qrup çıxış üçün ictimai televiziya 1,5 saat və ictimai radioda 1,5 saat efir vaxtı almışdır.

Ölkənin aparıcı telekanalları Azərbaycan Respublikasının siyasi həyatında referendumun rolu ilə bağlı süjetləri hər gün ətraflı surətdə işıqlandıraraq, referendum hazırlığın informasiya təminatını həyata keçirirdilər.

Referendum ətrafında baş verən hadisələr Azərbaycan KİV-lərində ümumən obyektiv işıqlandırılırdı. Kütləvi informasiya vasitələrinə çıxışın siyasi mülahizələrə görə məhdudlaşdırılması faktları qeyd olunmamışdır.

Təşviqat materialları seçki komissiyalarının ayırdıqları yerlərdə xüsusi təyin olunmuş planşetlərdə yerləşdirilir və bu da həmin materialların məzmunu ilə tanış olmaq üçün yaxşı imkan yaradırdı. Təşviqat qruplarının çağırışlarının yerləşdirilməsi ilə bağlı əhəmiyyətli münaqişələr qeydə alınmamışdır.

Azərbaycan Respublikasında referendum kampaniyasının keçirilməsindən ötrü zəruri şəraitin yaradılması məqsədi ilə təşviqat qruplarının əhali ilə görüşləri üçün lazımi sayda yer ayrılmışdı (bu yerlərin siyahısı 2009-cu il fevralın 16-da elan edilmişdi). Respublikanın paytaxtı Bakı şəhərində təşviqat kampaniyasının keçirilməsi üçün 11 yer ayrılmışdı ki, bunların da hamısı kütləvi tədbirlər üçün uyğunlaşdırılmış ərazi və tikililər (kinoteatrlar, klublar və sair) idi.

Mərkəzi Seçki Komissiyası qarşıdakı referendum haqqında vətəndaşları daha tam məlumatlandırmaq üçün Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələr və dəyişikliklər edilməsi haqqında Referendum aktını 1 milyon nüsxə tirajla dərc etdirmişdi. Seçki komissiyaları vasitəsilə, həmçinin vətəndaşların yaşayış yerləri üzrə yayılan bu nəşrdə Konstitusiyanın 29 maddəsinə dəyişikliklərin mətni verilmişdir.

Referendumqabağı kampaniya başladıqdan sonra seçki komissiyalarına doqquz müraciət daxil olmuşdur. Onların hamısına seçki qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qayda və müddətdə baxılmış, nəticədə müvafiq qərarlar qəbul edilmişdir.

MDB PAA-dan olan beynəlxalq müşahidəçilər təsdiqləyirlər ki, referendumqabağı kampaniyanın gedişində, həmçinin onun təşviqat mərhələsində yol verilmiş pozuntular haqqında şikayətlərə baxılması prosesi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə və beynəlxalq öhdəliklərinə uyğun olaraq həyata keçirilmişdir.

Referendumun müşahidəsi

Referendum üzrə beynəlxalq və yerli müşahidəçilərə öz funksiyalarını yerinə yetirmələri üçün Azərbaycan Respublikasının milli qanunvericiliyi çərçivəsində bütün imkanlar yaradılmışdı. Müşahidəçilər bütün səviyyələrdən olan

seçki komissiyalarının keçirdiyi bütün tədbirlərdə iştirak etmişlər ki, bu da seçki prosesinin açıqlıq və aşkarlığını sübut edir.

Ümumilikdə Mərkəzi Seçki Komissiyası referendumda 172 beynəlxalq müşahidəçini qeydə almışdır. Dairə seçki komissiyalarında, həmçinin 47 066 yerli müşahidəçi qeydiyyatdan keçmişdir. Onlardan 2148 müşahidəçi MSK-da qeydiyyata götürülərək referendum üzrə ümummilli müşahidəni həyata keçirmiş, 44 918 nəfər isə dairə seçki komissiyalarında müşahidə aparmışdır.

Mərkəzi Seçki Komissiyasında beynəlxalq müşahidəçi qismində qeydiyyatdan keçmiş müşahidəçilər arasında 23 ölkənin və 24 beynəlxalq təşkilatın nümayəndələri, o cümlədən MDB-nin müşahidəçilər missiyası və ona daxil olan MDB PAA-nın müşahidəçilər qrupu, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının deputatları, Seçki Sistemləri Beynəlxalq Fondunun, bir sıra transmilli qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri vardı. Tərkibinə görə ən çoxsaylı qrup MDB-nin müşahidəçilər missiyası idi (53 nəfər).

Aralıq hesabatlarında və mətbuat konfranslarında beynəlxalq müşahidəçilər müxtəlif səviyyələrdən olan seçki komissiyalarının referendumda hazırlığını, referendumun müşahidəsi üçün yaxşı şəraitin yaradıldığını, həmçinin seçici siyahılarının yüksək səviyyədə səhihliyini qeyd etmişlər.

Referendumun gedişinin qısamüddətli müşahidəsi

MDB PAA-nın müşahidəçiləri referendum ərafəsində Bakı şəhərində 15 seçki məntəqəsinə baş çəkmiş və onların referendumda hazırlığını yoxlamışlar.

2009-cu il martın 17-də qrup üzvləri Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyasına gedərək MSK sədri M.M.Pənahovla görüşmüş və ondan seçki sisteminin bütün həlqələrinin referendumda hazırlıq dərəcəsi haqqında məlumat almışlar. Öz növbəsində MDB PAA-nın müşahidəçilər qrupunun əlaqələndiricisi S.Y.Orlova MSK rəhbərliyinə Azərbaycan Respublikasında referendumla bağlı uzunmüddətli monitorinqin nəticələri haqqında məlumat vermişdir.

2009-cu il martın 18-də referendumun gedişini və səsəlin hesablanması müşahidə edən müşahidəçilər Bakı, Sumqayıt, Şirvan şəhərlərində və Abşeron

rayonunun yaşayış məntəqələrində 14 seçki dairəsinin 58 seçki məntəqəsində olmuşlar.

MDB PAA-nın beynəlxalq müşahidəçiləri məntəqələrin açılmasından başlayaraq məntəqə seçki komissiyaları tərəfindən səslerin hesablanmasına qədər referendumun keçirilməsinin müxtəlif mərhələlərində iştirak etmişlər. Seçki məntəqələri təyin olunmuş vaxtda açılmış, lazımi sənədlərlə, avadanlıqlarla, məlumat materialları ilə təmin edilmişdi. Müşahidəçilərin olduğu məntəqələrdə seçici siyahılarının vəziyyəti, referendum bülletenlərinin verilməsi proseduru, həmçinin səsvermə qaydaları ilə bağlı qeydə alınmış şikayətlər aşkar olunmamışdır.

Müşahidəçilər referendumun hazırlığı və keçirilməsi dövründə ictimai asayişin və təhlükəsizliyin yüksək səviyyədə təmin edildiyini və bunun seçicilərin iradəsini sərbəst bildirməsinə imkan yaradaraq referendumun ümumi mühitinə müsbət təsir göstərdiyini qeyd etmişlər. MSK və aşağı seçki komissiyaları tərəfindən beynəlxalq müşahidəçilərə əhəmiyyətli yardım göstərilmişdir.

İlkin məlumatlara görə referendumda seçicilərin 70,83 faizi iştirak etmişdir.

Referendumun keçirilməsi prosesində müşahidəçilər tərəfindən kütləvi xarakter daşımayan və seçkilərin nəticələrinə təsir göstərə bilməyən bəzi texniki pozuntular qeydə alınmışdır.

MDB PAA-nın müşahidəçilər qrupu referendumun yüksək peşəkarlıqla təşkil olunduğunu, azad və ədalətli xarakter daşdığını qeyd edərək, gələcəkdə səs verən vətəndaşların barmaqlarının nişanlanmasının lüzumsuz prosedur kimi ləğv edilməsi məsələsinə baxılmasını mümkün sayır.

Ümumilikdə, MDB PAA-nın müşahidəçiləri təsdiq edirlər ki, 2009-cu il martın 18-də baş tutmuş referendum bütün seçki prosesi iştirakçılarının hüquq və azadlıqlarına riayət edilməklə demokratik şəraitdə, Azərbaycan Respublikasının milli qanunvericiliyinə və beynəlxalq demokratik standartlara tam uyğun olaraq keçirilmişdir.

S.Y.Orlova

V.İ.Fyodorov

M.İ.Krotov

S.İ.Smetanyuk

M.M.Biryukova

P.İ.Semiçevski

O.A.Abdıkarimov

D.G.qladey

İ.K.Cunusov

S.L.Tkaçenko

F.T.Əhmədov

R.D.Demski

R.R.Safin

Bakı, 18 mart 2009-cu il